

STM 1959

**Den musikestetiska debatten i Stockholms Posten
1779-1780**

Av Martin Tegen

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

DEN MUSIKESTETISKA
DEBATTEN I STOCKHOLMS POSTEN
1779—1780

DR IRMGARD LEUX-HENSCHEN har i sitt nya bidrag angående den musikaliska debatten i Stockholms Posten tillskrivit en rad artiklar olika författare, Chr. W. Lüdeke, J. M. Kraus, O. Åhlström, J. H. Kellgren och A. F. Barnekow. Några av dessa attribueringar anses osäkra, andra däremot synnerligen sannolika.¹

En granskning av bevisföringen ger emellertid vid handen att den i varje särskilt fall snarare pekar mot en liten grupp personer än mot en enda namngiven författare. Att ur en sannolik grupp hämta fram en speciell författare måste emellertid betecknas som en gissning. Författarinnan förmodar sålunda att Olof Åhlström är författare till artiklarna 1779:97 och 100,² men måste för att rättfärdiga detta antagande anse hans försäkran »utan at kunna tractera Orgelwärk» som ett camouflage. Då indicierna i övrigt inte är tillräckligt starka, vore det bättre att avstå från varje gissning.

Emellertid har Carl-Olof Gierow redan tidigare³ utförligt angripit denna typ av bevisföring i författarinnans första artikel i detta ämne.⁴ Liknande erinringar skulle också kunna göras i föreliggande fall. En definitiv lösning av attribueringsproblemen är dock möjlig endast på grundval av samtida uppgifter. Nu föreligger faktiskt några sådana konkreta uppgifter i en handskrift av J. F. Hallardt, som Dr Leux-Henschen ej beaktat,⁵ ehuru redan T. Norlind påpekat att den flitige postmästaren i Wismar här har skrivit av artiklarna i Noëlli-debatten.⁶ »Miscellanea» innehåller emellertid därutöver flera andra av de artiklar i Stockholms Posten, som fru Leux-Henschen behandlat. I tre fall är här Hallardts uppgifter av intresse för attribueringarna.

¹ I. Leux-Henschen, Den anonyma musikestetiska debatten i Stockholms Posten 1779—1780, STM 1958, s. 61—134.

² A. a. s. 73 f.

³ C.-O. Gierow, Joseph Martin Kraus' och Carl Stridsbergs musikkritiska författarskap i Stockholms Posten 1779—81, STM 1957, s. 144—153.

⁴ I. Leux-Henschen, Den gustavianska kulturdebattens anonyma Gluck-propaganda i Stockholms Posten, STM 1956, s. 50—78.

⁵ J. F. Hallardt, Miscellanea i musik, handskr. 29 i KMA:s bibl.

⁶ T. Norlind, J. F. Hallardt och svensk musiklexikografi, STM 1938, s. 121.

Detta brev, som fru Leux-Henschen tillskrivit teaterchefen A. F. Barnekow, har Hallardt försett med följande efterskrift: »NB Auctoren til detta lofvetal för Noëlli sades vara H. Rådman Wellander . . .»⁷ Därmed kunde frågan i och för sig anses löst, men då Hallardt ger uttryck åt en viss, om än svag reservation (genom ordet »sades»), bör en undersökning av sannolikheten i hans uppgift företagas.

Bortsett från Hallardts allmänna vederhäftighet kan man härvidlag konstatera att han just år 1779 under någon tid befann sig i Stockholm och där konfererade med ledamöterna i KMA⁸ — han var ju själv ledamot sedan 1776. Han brevväxlade troligen också med ledamöterna, ehuru brevväxlingen ej finnes i behåll.⁹

Johan Wellander måste också anses vara en utomordentligt sannolik författare till brevet om Noëlli. Skälen därtill är flera:

1. Wellander var sedan sina tal i *Utile Dulci* och sedan premiären på »*Thetis och Pélée*» 1773 känd som en utmärkt stilist.¹⁰

2. Han var en god rojalist, väl anskreven i kretsen kring Gustaf III, och användes flera gånger i officiella sammanhang som poet, t. ex. som författare av texten till kröningsmusiken. Detta har en viss betydelse i föreliggande sammanhang, eftersom Noëlli understöddes av hovet.¹¹

3. Wellander var musikaliskt bildad¹² och hade en tid rentav varit direktör för musiken i *Utile Dulci*, i vars medlemskatalog han står först bland de många namnen under »*Violino*».¹³ Hans musikaliska smak utmärks dessutom av det känslolösa drag, som också förekommer i brevet i St. P.

4. Brevet i St. P. måste framför allt ses som ett försvar för det plötsliga invalet av Noëlli i KMA. Fru Leux-Henschen relaterar några detaljer från sammanträdet den 22 nov. 1779, då invalet beslöts, men säger att »protokollen namnger inga närvarande».¹⁴ Emellertid framgår det av de bevarade protokollen att Wellander fungerade som den ena av de båda sekreterarna. Wellander och Barnekow var alltså lika delaktiga i det enhälliga beslutet, och det är naturligt att Wellander som den mera övade stilisten åtog sig att utforma brevet om Noëlli. Det är däremot föga naturligt att Barnekow i detta brev skulle nämna sin egen insats vid diplomats överlämnande.

⁷ J. F. Hallardt, *Miscellanea* II, s. 225.

⁸ A. a. s. 162.

⁹ Norlind, a. a. s. 114.

¹⁰ Jfr O. Levertin, Johan Wellander, Ups. 1896.

¹¹ I. Leux-Henschen, Den anonyma . . ., s. 96.

¹² Se Levertin, a. a. s. 90—97 och 121.

¹³ KMA handskr. 188.

¹⁴ I. Leux-Henschen, a. a. s. 95.

*St. P. 1779:281**»Svar på brefwet angående Herr Noëlli»*

Hallardt tillfogar efter denna artikel: »Detta svar på föregående, är författat af en tysk studiosus som kom ifrån Göttingen til Stockholm, lagt sig på musiken til hufvudsak, och blef omsider Konungens Capellmästare. Hans namn är Joseph Kraus.»¹⁵ Hallardt bekräftar här således fru Leux-Henchens antagande angående författarskapet.

Härtill vill jag endast foga den anmärkningen att denna artikel är den enda av de hypotetiska Kraus-artiklarna som uppvisar den livliga, för att inte säga exalterade stilen med frågor, utrop och tankestreck som också utmärker Kraus' bok »Etwas von und über Musik fürs Jahr 1777». Fru Leux-Henschen använder dock inte sådana stilistiska kriterier i sin bevisföring, utan håller sig i stort sett till själva tankeinnehållet. Om man som hon antar att artiklarna har överarbetats av Stridsberg (eller någon annan) bör man givetvis inte heller fästa någon större vikt vid den litterära stilen. Skillnaden mellan denna och de övriga artiklarna är dock påfallande och minskar enligt min mening sannolikheten för Kraus' författarskap.

*St. P. 1782:33—36**»Om Pergolesi Stabat mater til närmare uplysning för Herr Dixi»*

Denna artikelserie tillskriver fru Leux-Henschen Kraus med synnerligen summarisk bevisföring.¹⁶ Den är emellertid en rätt omständlig redogörelse för den kontinentala debatten angående Pergolesis kända verk. Stilen håller sig långt borta från den impulsiva florettfäktningen i Kraus' tyska debattskrift. Det visar sig också att författaren till dessa artiklar är J. F. Hallardt själv, som här fann ett ypperligt tillfälle att upplysa stockholmspubliken om de kontinentala Pergolesi-bearbetningarna och därmed fria Uttini från »Dixi's» anklagelser. Förlagan till artiklarna finns nämligen också i »Miscellanea».¹⁷ Den kallas där »Anmärkning öfver föregående til uplysning för Herr Dixi. Wissmar d. 1 Junii 1780». Vid tryckningen i St. P. har endast smärre förändringar vidtagits.

Martin Tegen

¹⁵ Hallardt, *Miscellanea* II, s. 235.

¹⁶ I. Leux-Henschen, a. a. s. 124 och 130.

¹⁷ Hallardt, *Miscellanea* II, s. 61—95.